

TEMAT NR 14: BUDŻET PAŃSTWA

1. CZYM JEST BUDŻET PAŃSTWA?

Budżet państwa to plan finansowy zawierający dochody i wydatki rządowe w danym roku, zatwierdzony przez parlament ustawą budżetową. Budżet państwa musi spełniać pewne zasady, określone w konstytucji i prawie budżetowym, które zapewniają parlamentowi wpływ na wszystkie dziedziny działalności rządu.

2. ZASADY BUDŻETOWE.

Do zasad tych należą:

a) rocznego okresu budżetowego, plan dochodów i wydatków budżetowych obejmuje okres jednego roku (w Polsce okres ten trwa od 1 stycznia do 31 grudnia).

b) zasada zupełności, zgodnie, z którą budżet obejmuje wszelkie dochody i wydatki państwa i dostarcza wszystkich informacji na temat finansów państwa w celu poddania ich kontroli. Jest ona przestrzegana w formie tzw. budżetowania brutto właściwego dla jednostek budżetowych, które odprowadzają dochody do budżetu, a ich wydatki są z budżetu pokrywane. Poza budżetem funkcjonują jednak, tzw. fundusze celowe, których dochody pochodzą z dochodów publicznych, a wydatki są przeznaczone na realizację wyodrębnionych celów.

c) zasada jedności, która wymaga, aby dochody i wydatki były ujęte w jednym akcie prawnym i tworzyły jedno zestawienie, co daje możliwość wglądu w całość sytuacji finansowej państwa.

d) zasada jawności - oznacza konieczność zapoznania opinii publicznej z budżetem oraz jawnego uchwalania i wykonywania ustawy budżetowej.

e) zasada szczegółowości, rząd musi określić wszystkie źródła dochodów i cele wydatków.

W trakcie roku budżetowego nie można ich zmieniać.

f) zasada równowagi budżetowej, wymagająca, aby suma planowanych i rzeczywistych wydatków była równa sumie planowanych i osiągniętych dochodów. Jeśli dochody przewyższają wydatki, mamy do czynienia z nadwyżką budżetową. Równowaga budżetowa jest trudna do osiągnięcia.

3. DEFICYT BUDŻETOWY, NADWYŻKA BUDŻETOWA, DŁUG PUBLICZNY.

Cechą charakterystyczną wielu współczesnych budżetów jest występowanie **deficytu budżetowego** (wysokość wydatków przekracza wysokość dochodów), który może mieć poważne konsekwencje dla gospodarki. Jeśli dochody państwa nie wystarczają na pokrycie niezbędnych wydatków, rząd musi pożyczać pieniądze w bankach lub od obywateli (emituje

obligacje, zaciąga pożyczki w bankach krajowych lub zagranicznych). Pojawia się wówczas **dług publiczny** – zadłużenie wewnętrzne lub zewnętrzne. Jeszcze gorszym rozwiązaniem jest drukowanie „pustego pieniądza” w celu pokrycia deficytu, gdyż powoduje to wzrost inflacji. Gdy wydatki państwa w danym roku budżetowym są mniejsze niż jego dochody, pojawia się **nadwyżka budżetowa**.

4. NAJWAŻNIEJSZE DOCHODY PAŃSTWA.

Najważniejsze dochody państwa to:

- a) podatki pośrednie** - płacone przez nabywców, zawarte w cenie dóbr i usług. Należy do nich podatek VAT (podatek od wartości dodanej) oraz podatek akcyzowy (zawarty w cenie tzw. wyrobów akcyzowych np. alkoholu, benzyny, papierosów itp.),
- b) podatki bezpośrednie** - podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) oraz podatek od osób prawnych (CIT),
- c) podatek od gier,**
- d) cła,**
- e) opłaty** - np. opłaty sądowe, grzywny, mandaty,
- f) dochody z praw majątkowych przysługujących państwu** np. wpłaty z zysku przedsiębiorstw państwowych i jednoosobowych spółek Skarbu Państwa, wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego, dochody państwowych jednostek budżetowych,
- g) dochody z operacji finansowych podejmowanych przez państwo** - np. opłaty od poręczeń i gwarancji udzielonych przez Skarb Państwa, odsetki z krajowych i zagranicznych pożyczek udzielonych z budżetu.

5. NAJWAŻNIEJSZE WYDATKI PAŃSTWA.

Najważniejsze wydatki państwa to:

- a) wydatki bieżące** - związane z funkcjonowaniem instytucji państwowych, w tym subwencje (subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego na finansowanie zadań samorządów np. prowadzenie szkół) oraz dotacje dla różnych podmiotów, w tym samorządów, Funduszu Pracy, Funduszu Ubezpieczeń Społecznych itp. Ważnym składnikiem są również wydatki na wynagrodzenia pracowników jednostek budżetowych, parlamentarzystów, wymiaru sprawiedliwości, policji itp.,
- b) wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa** - na oprocentowanie pożyczek i kredytów, w tym zagranicznych; oprocentowanie i dyskonto skarbowych papierów wartościowych, wypłaty związane z poręczeniami i gwarancjami udzielonymi przez Skarb Państwa,
- c) wydatki majątkowe budżetu** - związane z udziałem Skarbu Państwa w spółkach prawa handlowego np. nabywanie akcji, wnoszenie wkładów oraz wydatki inwestycyjne

– w dziedzinie obronności kraju, ochrony środowiska, infrastruktury, rozwoju regionalnego, kultury, nauki itp.,

d) subwencje dla partii politycznych.

6. FUNKCJE BUDŻETU PAŃSTWA.

Budżet pełni wiele funkcji, które są ściśle związane z rolą państwa w życiu gospodarczym i społecznym. Do najważniejszych funkcji ekonomicznych budżetu zalicza się:

a) funkcję fiskalną (gromadzenie dochodów umożliwiające m.in. realizację przez państwo określonych zadań),

b) funkcję redystrybucyjną (państwo zmniejsza m.in. nadmierne zróżnicowanie dochodów poszczególnych grup społecznych i tworzy warunki bezpieczeństwa socjalnego dla najuboższych),

c) funkcję stymulacyjną (państwo wykorzystuje dochody i wydatki budżetowe do pobudzającego lub hamującego oddziaływania na określone zjawiska oraz procesy gospodarcze i społeczne).

7. ZNACZENIE DEFICYTU BUDŻETOWEGO I DŁUGU PUBLICZNEGO DLA GOSPODARKI.

Krótkotrwały i niewielki deficyt może być korzystny dla gospodarki. Zwiększając popyt, prowadzi bowiem do wzrostu dochodu. Jednak przy długim okresie występowania deficytu wysokie są już koszty obsługi długu publicznego. W Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach, deficyt oraz dług publiczny stały się z tego względu poważnym problemem zarówno gospodarczym, jak i politycznym. Ich wpływ na funkcjonowanie gospodarki państwa może przejawiać się m.in.:

a) podniesieniem stóp procentowych, ponieważ gdy rząd pożycza pieniądze, wywołuje wzrost popytu na kredyt i tym samym wzrost jego oprocentowania (także kredytu dla firm czy osób prywatnych),

b) potrzeba podniesienia podatków (w celu sfinansowania kosztów obsługi długu publicznego), co m.in. ogranicza konsumpcję, zniechęca do aktywności zawodowej i przedsiębiorczości, a w konsekwencji niekorzystnie wpływa na tempo rozwoju gospodarczego,

c) koniecznością spłaty odsetek od długu, zabierającą sporą część budżetu i powodującą trudności w jego zrównoważeniu.

Dlatego konieczne jest podejmowanie działań na rzecz ograniczania deficytu i długu publicznego. Służy temu m.in.:

- a) **ograniczanie wydatków i pobudzanie wzrostu gospodarczego**, który powinien skutkować wzrostem wpływów podatkowych, szczególnie z podatku VAT,
- b) **uszczelnianie systemu podatkowego**, czyli przeciwdziałanie oszustwom podatkowym i unikaniu płacenia podatków.

8. PROCEDURA UCHWALANIA USTAWY BUDŻETOWEJ.

Procedura uchwalania budżetu składa się z kilku etapów:

- a) przygotowanie projektu ustawy budżetowej jest obowiązkiem Ministra Finansów współdziałającego z innymi ministrami i kierownikami urzędów centralnych,
- b) projekt wraz z uzasadnieniem jest przedkładany przez Ministra Finansów Radzie Ministrów wraz z projektem dochodów i wydatków Kancelarii Sejmu i Senatu, Prezydenta, Najwyższej Izby Kontroli, Państwowej Inspekcji Pracy, Naczelnego Sądu Administracyjnego i Trybunału Konstytucyjnego,
- c) po przyjęciu projektu wraz z uzasadnieniem rząd przedstawia go Sejmowi w terminie do 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy,
- d) projekt budżetu jest uchwalany w systemie trzech czytań. Pierwsze polega na wysłuchaniu przez posłów przemówienia Ministra Finansów, prezentującego główne założenia budżetu. Następnie rozpoczyna się dyskusja plenarna, po której projekt otrzymują do analizy komisje sejmowe. Najważniejszą rolę odgrywa tu komisja budżetu, polityki gospodarczej i finansów. Poseł – sprawozdawca tej komisji składa sprawozdanie oraz wnioski dotyczące projektu w trakcie drugiego czytania, a po jego wystąpieniu zaczyna się kolejna debata. Po trzecim czytaniu projekt wraz ze zgłoszonymi poprawkami zostaje poddany głosowaniu,
- e) uchwalona przez Sejm ustawa jest przesyłana do Senatu. Ma on prawo wniesienia poprawek w terminie do 20 dni. Poprawki mogą być przez Sejm uwzględnione lub odrzucone bezwzględną większością głosów,
- f) ustawa konstytucyjna zobowiązuje Prezydenta do podpisania w ciągu 7 dni ustawy budżetowej, przyjętej przez Sejm i Senat. Prezydentowi nie przysługuje jednak prawo weta,
- g) Prezydent może przed podpisaniem ustawy wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o stwierdzenie zgodności ustawy budżetowej z Konstytucją RP. Trybunał Konstytucyjny jest zobowiązany do rozpatrzenia wniosku w ciągu dwóch miesięcy od jego złożenia.

MATERIAŁY I POMOCY EDUKACYJNE DO TEMATU – BUDŻET PAŃSTWA

Krok w przedsiębiorczość, Podręcznik do podstaw przedsiębiorczości dla szkół ponadgimnazjalnych, Zbigniew Makiela, Tomasz Rachwał, Nowa Era, Warszawa 2014

Portale i strony internetowe - www.infor.pl, www.nbportal.pl, www.prawo.pl, www.nik.gov.pl, sektor-publiczny.pl, www.naukowiec.org, szkolnictwo.pl, www.edukator.pl, zapytaj.onet.pl, www.finance.mf.gov.pl, epodreczniki.pl, www.gov.pl, pl.wikipedia.org, www.podrecznik.edugate.pl, mfiles.pl, www.forex.pl, encyklopedia.pwn.pl, www.money.pl, www.finance.egospodarka.pl, co-to-znaczy.eu, www.dlugpubliczny.org.pl, innpoland.pl, www.zadluzenia.com, filmy na YouTube o budżecie państwa, długu publicznym, deficycie budżetowym i nadwyżce budżetowej.

POLECENIA DO WYKONANIA

Proszę przeczytać powyższe streszczenie, ewentualnie temat z podręcznika „Budżet państwa”, str. 50 – 53 lub skorzystać ze źródeł internetowych, a następnie odpowiedzieć na następujące pytania i wysłać odpowiedzi do 26 maja 2020 r. na maila: rsegda1@o2.pl:

1. Wyjaśnij pojęcia:

- a) budżet państwa**
- b) deficyt budżetowy**
- c) dług publiczny**
- d) nadwyżka budżetowa**

2. Wymień i opisz zasady budżetowe.

3. Scharakteryzuj najważniejsze dochody i wydatki państwa.

W razie problemów proszę pisać do mnie na wyżej podanego e-maila.